

ПОВТОР У ТЕКСТІ В СВІТЛІ НОВИХ ПАРАДИГМ

У статті розглянуті окремі аспекти комплексного дослідження повтору в світлі нових парадигм.

Принцип повторювання проявляє себе на всіх рівнях організації матеріального світу як фактор структурованості природних об'єктів. Той самий принцип реалізується на всіх рівнях мови як основа її структурної єдності, але специфіка полягає в утворенні сполучень елементарних об'єднань із зміною як інформативної ємності, так і протяжності складових самого коду [1:17].

Будь-які природні закономірності є проявами стало відтворюваних, повторюваних процесів та явищ, отже, за повторюваністю чого-небудь можна виявити закономірність. Текст має значний набір різноманітних структур, і необхідно виявити одиниці і явища мови, через які реалізуються процеси організації та самоорганізації структури текстів [1: 254]. Аналіз повтору як рекурентних мовних знаків робить внесок у вивчення закономірностей структури тексту та його цілісності.

Слід констатувати відсутність уніфікованої класифікації повторів з урахуванням усіх мовних та позамовних факторів. Ця наукова ситуація складає теоретичну проблему з методологічним підґрунтям про співвідношення онтологічних та суто епістемологічних, що виходять до метамови, аспектів дослідження. Потрібні якісно нові підходи до вирішення питань, пов'язаних з повтором у мові. Очевидною є необхідність урахування системно-структурних, комунікативно-прагматичних та когнітивно-семантичних аспектів повторів. Повнота аналізу повторів є недосяжною без урахування їх ролі у побудові композиційної структури тексту, що, в свою чергу, потребує детальної розробки теорії лінгвістичної композиції, поглиблення розуміння форми тексту, розробки з цією метою більш досконалих методик її аналізу. Таким чином, на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки перспективним є лише комплексне вивчення повтору при поєднанні системно-структурної та антропоцентричної (функціонально-діяльній) парадигм.

1. Ставлення до вивчення повтору та їх недоліки.

Звернення уваги на дослідження повтору в межах деяких лінгвістичних дисциплін, тобто психолінгвістики, лінгвістики тексту, теорії дискурсу та функціональної стилістики, риторики свідчить, з одного боку, про складність цього явища, з іншого – про можливість та необхідність його комплексного аналізу.

У період античності фігури повтору розглядалися як основний об'єкт риторики, що мала справу з поетичною семантикою, і розумілися як засоби відхилення від норми і змінення змісту. В цілому класифікації словесних фігур свідчили про недооцінку їх лінгвістичних основ [2: 5]. Повтор як лінгвістичне явище вивчається з різними цілями приблизно з середини 1950-х рр. (праці Кисельова А.Є., Євгенєвої А.П., Шведової Н.Ю., Анікіна О.І. та ін.).

Перші огляди літератури з проблеми повтору розпочаті у зв'язку з вивченням стилістичної ролі повторів у французькій віршованій мові [3; 4]. Огляд досліджень повтору в лінгвістичних працях 1950-1990-х рр. виявляє, перш за все, екстенсивно-стилістичний шлях аналізу проблеми. Накопичено достатньо велику кількість різноманітних фактів щодо функціонування повторів у найрізноманітніших текстах: фольклорі, розмовній мові, стилістичному використанні повтору в різних текстах тощо. Вивчення повтору як прийому здійснювалося не на матеріалі літературної мови, а на основі текстів певної функціональної належності.

Слід зазначити, що повтор є певною ієрархічною системою, яка функціонує в різних функціональних стилях, виконуючи, однак, різні функції – від емоційно-експресивної до звичайного перерахування, опису, зіставлення окремих явищ, процесів та певної ритмічної організації тексту. Повтор вивчався в межах функціональної стилістики тексту в ракурсі обраного людиною мовного засобу організації тексту залежно від потреб спілкування в тій чи іншій сфері використання мови [5; 6; 7; 8; 9], як засіб стилістичного опису [3; 10; 11], як стильоутворюючий засіб [12]. Найбільш повно досліджені стилістичні функції повтору, встановлена поліфункціональність цього способу організації мовного матеріалу. За підрахунками Г.Г. Москальчук, за неповними даними (враховано лише близько 200 публікацій, які стосуються проблеми повтору) виявлено перелік, що нараховує 80 функцій повторів [1: 22].

Іншим достатньо вивченим аспектом функціонування повторів є їх текстоутворююча функція. Доведено, що без повторення елементів форми та змісту текст є неможливим як лінгвістична одиниця [13]. Виявлено точки зіткнення системи повторів у тексті та законів композиції, що дозволяє перейти до розуміння проблеми формоутворення тексту як специфічного мовного знаку. Окремою сферою функціонування повторів є композиція як загальнонауковий, естетичний та мовний феномен [1; 4; 14].

Повтор був предметом вивчення на матеріалі різних мов: англійської (І.М. Астаф'єва; В.А. Кухаренко; І.В. Арнольд; О.В. Мальцева; В.А. Мальцев; З.М. Саріна та ін.), німецької (О.В. Бекетова; Т.А. Гаршина; Н.Т. Головікіна; Р.А. Лепіна; Л.Н. Тимошук та ін.), французької (Т.С. Дуднікова; Т.С. Цветкова; В.Г. Гак та ін.), російської (Н.Ю. Шведова; І.П. Шмельов; Б. Волєк; С.І. Берневега; А.Ю. Корбут; Л.Г. Невська; Ю.В. Трубінова та ін.), української (А.П. Коваль).

Залучення до аналізу матеріалу різносистемних мов дозволяє припустити універсальність повтору як принципу текстоутворення та способу граматико-стилістичної організації тексту, показати поліфункціональність повтору в різних мовах, що проявляється до того ж на всіх рівнях структури мови [1: 22]. Аналізу піддавались

різні аспекти вживання повторів, а саме: використання повторів конкретними аліями [15], структурно-семантичні та синтаксичні особливості повторів [16; 17]. Ряд досліджень присвячено вивченню окремих видів повтору: дистантному [18], синтаксичному паралелізму [19].

У деяких лінгвістів ми знаходимо лише певне тлумачення повтору без наведення будь-яких класифікацій [20; 21], де повтор розглядається як елемент речення, що видозмінює його структуру. В окремих стилістиках взагалі уникають проблеми повторів, не розрізняючи імплікаційний та експлікаційний синтаксис, отже, не виділяють лексико-стилістичні фігури у мові. Більшість існуючих класифікацій мають один суттєвий недолік: критерії виділення типів повторів враховуються розрізнено, внаслідок чого класифікації є однобічними. Це призводить також до такого явища, як диспропорція між академічним та практичним підходом до даних фігур, коли академічні класифікації занадто узагальнені, а практичні занадто деталізовані. Труднощі в розумінні явища повторення в мові викликані невирішеністю ряду практичних та методологічних проблем лінгвістичного аналізу тексту. Саме за цієї причини на початку 1990-х рр. дещо зменшився інтерес лінгвістів до вивчення повторів.

Перерахуємо основні недоліки існуючих підходів до дослідження повторів у сучасній лінгвістиці:

1) Недостатньо та фрагментарно досліджені єдині концептуальні основи аналізу повтору як засобу організації тексту, а системна картина, яка могла б пояснити механізм його застосування та наявність відповідних рис, взагалі відсутня.

2) Не виявлена онтологія повторів, що унеможливує змістовний перехід до збагнення категорій зв'язності та цілісності текстів.

3) Не вивчена роль повторів у процесі самоорганізації тексту, що свідчить про недостатню реалізованість принципу антропоцентричності в лінгвістичних дослідженнях [1: 9].

4) Ще складніше з межами контекстів, у яких розглядаються повтори. Слова "мікро-" і "макроконтекст" мало прояснюють суть явища, оскільки критеріїв щодо їх розрізнення не напрацьовано. Якщо в заголовку праці є словосполучення "повтор (чогось) у тексті", то насправді вивчається не текст, а саме це "щось" (морфема, словотворча модель, лексичні одиниці, синтаксичні конструкції тощо). Саме тому природа повтору як формоутворюючого фактора тексту в подібних дослідженнях не проявляється. Власне кажучи, повтор вивчено переважно в окремих фрагментах тексту. Фіксованість або нефіксованість того чи іншого повтору в єдиному синтаксичному цілому або тексті суттєво впливає на його належність до певної групи повторів.

Виходячи з таких позицій, повтор можна лише описати як унікальний прояв у різних підсистемах мови, але звести результати до створення будь-якої теорії практично неможливо, тим більше що результати аналізу мовного матеріалу часто підмінюються висновками гранично загального характеру щодо виразності, впливу, репресивності, емоційності та інших ефектів, що їх викликає це явище. До того ж дослідники проблеми повтору часто-густо не вказують ні на обсяг вивченого матеріалу, ні на вірогідність прояву повтору в мові.

2. Сутність комплексного підходу до аналізу повтору.

Системний підхід до мови та мовних явищ, аналіз мови у поєднанні структурного та комунікативного аспектів становлять базу для осмислення повтору як універсальної мовної категорії, що організує процес комунікації. В останні роки посилилася тенденція до комплексного аналізу повторів як до рекурентної представленості семантичних компонентів глибинної структури тексту [22: 3-4]. Вивчення повтору як одного із текстотвірних факторів зумовило його дослідження в умовах комунікативно-прагматичного напрямку аналізу тексту, де повтори характеризуються як лінгвостилістичні засоби вираження авторської модальності та прагматичної настанови тексту, коли робиться спроба співвіднести повтор з такою глобальною текстовою категорією, як зв'язність [23].

Поки що є невелика кількість праць, у яких повтор розглядається в цілому тексті. Комунікативно-інтонаційна ієрархія окремих речень у тексті створює певний повторюваний малюнок (паттерн, конфігурацію), який відрізняє один текст від іншого. Завдання полягає в тому, щоб навчитися фіксувати ці різні стани структури цілого тексту як прояви певної ідеальної гармонійної інваріантної структури [1: 19]. Активно досліджуються проблеми інтертекстуальності, використання в мовній діяльності прецедентних текстів та різних мовних стандартів, що базуються на принципі структурно-семантичного повторення, зроблено серйозні кроки у розумінні мінливості проявів повтору залежно від рівня складності тексту.

Визначимо більш чітко, що ми розуміємо під комплексним підходом до вивчення повтору. Повтор є рекурентною актуалізацією мовних одиниць, отожд повтору як частині цілого (мовної системи) притаманні властивості цього цілого, тобто мови. У цьому відношенні ми говоримо принаймні про чотири моменти у дослідженні повторів: 1) про когнітивну онтологію повтору як об'єктивацію мовними засобами частини картини світу; 2) про повтор у його зв'язку з принципами економії та надлишковості мови; 3) про прагматичну спрямованість використання повтору в ході мовної діяльності; 4) про паралелізм парадигматичних та синтагматичних властивостей мови як системи та типологічних характеристиках повтору. Розвиток когнітивного підходу до явищ мови сприяв розумінню її як джерела відомостей про концептуальні та когнітивні структури. Кожну одиницю мови та кожну мовну категорію можна розглядати як об'єктивацію того, як відбито та категоризовано світ людським розумом, як результат когнітивних процесів сприйняття та пізнання [24:57], як "психологічний феномен репродукування знань та досвіду" [22: 4]. Таким чином, когнітивна онтологія повтору є невід'ємною частиною його комплексного розгляду.

З точки зору мовної діяльності, причини мовних змін, поява тих чи інших тенденцій, вживання у мовній діяльності тих чи інших мовних одиниць, у тому числі застосування повтору, пов'язані з намаганням удосконалити мову як засіб передачі інформації, з оптимізацією її використання для різних потреб комунікації. Це поро-

джує тенденцію до економії мовних засобів, що використовуються. Навпаки, наявність повторюваних одиниць мови у висловлюванні свідчить про його надлишковість. Як відомо, надлишковість висловлювання передбачає (1) повторюваність його компонентів і (2) їх взаємозв'язок [25]. На рівні висловлювання перший аспект принципу надлишковості визначається як повторюваність семантичних компонентів, що зумовлюють семантичну та граматичну погодженість у мовленні. На рівні зв'язаного повідомлення надлишковість як повторюваність його компонентів виявляється як анафоричні повтори та кореферентність [26].

Повтор як мовний засіб використовується суб'єктом мовної діяльності з метою досягнення певної мети. Правила мовної діяльності, які стосуються функціонування мовної системи, повинні бути органічною частиною моделі мови, що розробляється лінгвістом [27]. Таким чином, для комплексного аналізу необхідним є розгляд прагматичних функцій повторів, виявлення їх співвідношення із структурно-семантичними особливостями. З лінгвістичної точки зору повтор являє собою неодноразову появу мовної одиниці в певному проміжку мовлення на відповідному лінгвістичному рівні [2: 5]. Структурний аспект вивчення повтору в парадигматиці передбачає аналіз його актуалізації на відповідних рівнях мовної системи (фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному і вище, тексту як складного синтаксичного цілого). У синтагматиці мова йде про контактність / дистантність повторів, їх композиційну роль у тексті, на текстовому рівні повторюваність є одним із факторів забезпечення функціонування тексту як цілісної системи [22: 4]. Лінгвостилістичні функції повторів є характеристиками текстів певної жанрово-стилістичної належності.

Як і будь-яка одиниця мови, повтор являє собою єдність смислової (внутрішньої) та звукової (зовнішньої) сторони [22: 4], і, очевидно, існує кореляція між структурними особливостями повторів та їх семантикою. Отже, говорити про суто структурні чи суто семантичні типи повторів є неправильним. Комплексний аналіз повтору передбачає врахування ряду гетерогенних рис, які імманентно притаманні повтору як одиниці мови, що використовується в її реальному функціонуванні. Метою такого аналізу є дослідження когнітивних, прагматичних, структурно-семантичних та лінгвостилістичних функцій повторів у межах антропоцентричної та функціонально-діяльнісної парадигми. Особливо цікаво простежити кореляцію значень перерахованих функцій між собою.

3. Антропоцентрична та функціональна парадигми у сучасному мовознавстві як методологічна основа дослідження простих повторів.

Антропоцентрична парадигма виводить на перше місце людину як мовну особистість, а мова розглядається як її найважливіша складова [28: 14]. У дусі сучасної міждисциплінарної антропоцентричної парадигми акцент робиться на аналіз характеру поліпарадигмальної (термін Є.С. Кубрякової) [24] інтеграції лінгвістичного, когнітивного та психологічного, тобто матеріалізованого в мові, світогляду мовної особистості, її свідомості, мислення, емоцій, які пронизують життя людини, виділяючи найбільш важливі для неї події. Людина як частина цього світу неминуче підпорядковується його фізичним та біолого-фізіологічним законам, що не може не накладати відбиток на характер організації структури текстів, які ним створюються. Таким чином, породжений ним текст розглядається не тільки як продукт мовної діяльності, але й як результат інтегративного синергетичного процесу, збереженого в його структурі внаслідок обмеженості фізико-біологічних параметрів сприйняття, притаманних людині. Антропоцентричний підхід у лінгвістичних дослідженнях повинен враховувати актуально неусвідомлювані людиною суто фізичні параметри тексту, які детермінують його породження та сприйняття. Одним із таких параметрів є організація послідовності компонентів тексту [1: 8;9].

Антропоцентризм стосовно аналізу повторів, на наш погляд, можна трактувати таким чином. Якщо за вихідний пункт прийняти мовну особистість, то нас, перш за все, буде цікавити, які когнітивні механізми діяльні при використанні повтору та які комунікативні цілі при цьому ставить собі за мету комунікант. Отже, ми неминуче приходимо до функціональної інтерпретації повтору як мовного явища, який використовується з певною метою в ході комунікативної інтеракції. Основним пафосом функціоналізму є пояснення мовної форми її функціями, в першу чергу комунікативною [29: 276-278].

Мова, поза всяким сумнівом, являє собою систему, яка за своєю сутністю є функціональною, а отже не може бути описана, виходячи лише з структурних (субстанційних) підстав. У той же час функції мовної системи не можуть зводитися до функцій мови, оскільки кожна мовна одиниця має певну автономність. Мовна одиниця, в нашому випадку та, що повторюється, має ієрархію функцій, серед яких базові співвідносяться з основними функціями мови. Нам потрібно відповісти на запитання, якою є сутнісна, основна функція повтору, іншими словами, якою є "процессуальная характеристика реалии по ее назначению, которая определяет саму форму существования реалии" [30: 105]. Саме таку функціональну якість (функцію) можна покласти в основу визначення повтору як мовного явища.

Таким чином, у загальному вигляді можна констатувати, що основна функція повтору пов'язана з використанням його як засобу оптимізації мовної діяльності та більш успішного досягнення цілей спілкування в ході реалізації комунікативної функції мови.

4. Повтор і принципи економії та надлишковості мови.

Загальновідомим є те, що мова існує в декількох проявах: як "сукупність мовних одиниць, які знаходяться у системних відношеннях, і як процес регулярного відтворення одиниць мови у нових комбінаціях" [31: 3]. Таким чином, ми можемо говорити про мовну структуру, мовну норму та мовну діяльність. Висловлювання не є дзеркальним відображенням ситуації. При звичайному спілкуванні у висловлюванні відображаються лише окремі значимі в даний конкретний момент елементи. На думку С.Л. Гізатуліна, економія – це "опущення елемента в поверхневій структурі висловлювання" [32: 75], коли за всіх інших рівних умов обираються більш економні, більш стислі форми [29: 280].

На противагу економії існує надлишковість, коли одному елементу глибинної структури відповідає декілька елементів поверхневої структури. Мова йде не про надлишковість мови взагалі, а лише про надлишковість певного елемента даного конкретного висловлювання в окремій мові по відношенню до конкретної ситуації.

Корисна надлишковість в мовній комунікації розуміється як наявність у висловлюванні не необхідної додаткової інформації "про всяк випадок", що забезпечує збереження інформації по ходу взаємодії комунікантів. Характерною ознакою, за якою можна стверджувати про те, що відповідний механізм діє, а не відключений, є повтори різних типів – рефрени та рефреноподібні одиниці висловлювання. Це може бути прямий повтор – повне і точне відтворення принципово важливого фрагмента тексту (дефініції, формулювання, тези) або ж парафраза на ту саму тему, повтор з коментарями або посилання до більш ранніх фрагментів тексту, одноразовий чи періодичний повтор тощо [33: 147-148].

На думку В.Г.Гака, будь-який елемент, який не реалізує свою семантичну функцію, набуває вторинної функції – формальної або стилістичної. Таким чином, елемент, що є надлишковим у плані семантики, стає необхідним в аспекті структури речення або стилістики [34: 518]. У мові англійської художньої літератури є різноманітні стилістичні фігури надлишковості інформації, побудовані за допомогою повтору одних і тих самих слів (словосполучень) або вживання близьких синонімів.

Спробу поглянути на повтор як явище надлишковості засобів вираження в мові робить Ю.В. Трубнікова [35], але її аналіз не стосується проблем тексту. Наведені статистичні дані щодо щільності вживання окремих дериваційних структур у мові газети, які досліджує Ю. В. Трубнікова, не дозволяють робити висновки про досліджуване явище як текстове. Закономірно виникає питання: наскільки пов'язаний принцип надлишковості з розвитком і функціонуванням мови? Р.А. Будагов вважає, що навіть при поверхневому розгляді мови її надзвичайне багатство може здатися надмірним та непотрібним [36: 18]. Між іншим, такі властивості мови, як широка синонімічність (лексична і синтаксична), не менш широка стильова та стилістична багатоплановість, рухливість лексичних реєстрів лексики, вміння різними прийомами впливати на оточуючих у процесі комунікації, органічно притаманні самій мові, і, перш за все, її літературній нормі.

Багато лінгвістів (серед них Г. Курціус, І. Бодуен де Куртене, А. Мартіне) джерелом та причиною ряду мовних змін вважають прагнення до економії висловлювання. Звичайно, не можна не погодитись із тим, що принцип економії іноді суттєво впливає на вибір мовних засобів спілкування. Однак, варто враховувати і ту обставину, що економія є небажаною або навіть протипоказаною окремим видам комунікативного акту, які вимагають емоційного підсилення, наполегливого підкреслювання певних елементів інформації. Так, на думку, В.І. Кодухова, те, що безпосередньо сприймається як принцип економії, виявляє протиріччя між тим, хто говорить, і тим, хто слухає, між існуючими засобами передачі інформації і формуванням думки та самою думкою, між індивідуальною (або груповою) мовою та нормою (або системою) мови. Мовець намагається прикласти менше зусиль, а той, хто слухає, потребує точної та прозорої думки. Поет прагне мови образної, емоційної та індивідуальної, вченому потрібна точна та доказова мова. Таким чином, у мові з'являються факти економні та неекономні, конкретні та абстрактні слова, прості та складні конструкції, або конструкції шаблонні та нешаблонні [37: 200-201].

Таким чином, у будь-якій природній мові чітко простежується існування двох протилежних тенденцій: тенденції до економії мовних знаків та тенденції до підвищення інформаційної надлишковості.

Перша тенденція викликана внутрішньою, природною властивістю мови до економії виражальних засобів, без чого мова не може бути ефективним засобом комунікації. Одним із засобів досягнення комунікативного ефекту через мінімальну затрату мовних засобів є компресія, яка існує на всіх мовних рівнях: фонетичному, морфемному, лексичному та синтаксичному. До компресуючих категорій варто віднести і зв'язність тексту. Компресія як текстоутворююча категорія досягається декількома шляхами, а саме: а) заміною; б) елімінацією рекурентності через пропуск одного з компонентів (тобто еліпе) та в) неповною вербалізацією когнітивних моделей (фреймові зв'язки) [38: 24-25]. Різні способи стиснення тексту з метою усунення інформативної надлишковості (заміщення, упущення, суміщення) досить детально описані В.П. Кобковим [39: 49-73].

Друга тенденція викликана різноманітними мовними та позамовними факторами: від забезпечення надійності мови як засобу зв'язку, чіткості та переконливості суджень до досягнення певного прагматичного (стилістичного) ефекту. Причому однією з основних якостей прагматичного значення є саме інформативна недостатність [40: 95]. У текстах художньої літератури часто зустрічаються речення з дефіцитом змісту, які потребують конкретизації, а отже, певної надлишковості [41: 25].

Вже саме поняття повтору нашою думку про надлишковість лексичного наповнення структурної схеми висловлювання. У наш час навряд чи можна уявити собі будь-яке лінгвістичне дослідження без врахування двох протилежних прийомів: усунення надлишковості та використання надлишковості. Сама надлишковість створює умови для сприйняття додаткової інформації. З іншого боку, надлишковість необхідна також для забезпечення надійності надходження основної інформації, яка без повторення не завжди може бути однозначно зрозумілою. Інакше кажучи, повтор є зв'язковим ланцюжком між образом, з одного боку, та окремими одиницями мови – з іншого [42: 154]. Якщо ж брати до уваги, що функціонально повтори є експонентами психофізичного стану мовця, їх можна вважати стилістичним прийомом швидше "запланованої", ніж "незапланованої" комунікації [43: 105].

За критерієм надлишковості поділяє всі повтори на групи Ю.М. Скребнев. Надлишковість у мові, на його думку, створюється двома шляхами: 1) розчленуванням синтаксичного цілого за допомогою позиційного та інтонаційного виділення його компонентів; 2) надлишковим використанням матеріальних синтаксичних елементів (слів та словосполучень) [44: 160]. Виходячи з цих критеріїв, усі повтори поділяються на дві великі групи:

1) пролептичні конструкції, або ж питально-відповідне побудування репліки (типу *Who's ignoring it? Nobody's ignoring it*); перепитування; 2) власне повтор, повтор займенників, перифраз, форми хезитації (*hesitation forms*); 3) мимовільний повтор (тобто заповнення мовних пауз). Надлишковість у письмовій та усній мові Ю.М. Скребнев вважає категоріальною ознакою експлікаційного колоквиального синтаксису. Цілком очевидно, що під експлікаційністю автор розуміє надлишковість форми висловлювання, а під імплікаційністю – певну еліптичність, недосказаність цієї форми. Характерним моментом такої класифікації є те, що елементи повтору розподіляються за принципом темарематичного членування синтаксичної одиниці (особливо чітко це помітно у пролептичних конструкціях).

Повтор як тип надлишковості є своєрідним критерієм, що визначає розвиток та функціонування мови, і є органічно притаманним самій мові, а особливо, її літературній нормі.

5. Зв'язок використання повтору з характеристиками мовної особистості.

Антропоцентричність дослідження повтору проявляється не тільки у вивченні його інтенціонального, комунікативно значущого засобу, але й у зв'язку з певними характеристиками мовної особистості в психолінгвістичних та інших дослідженнях. Згідно з відомою класифікацією І.Р. Гальперіна, існує два різновиди повторів – значущі та незначущі [31: 157-159]. Останні, як правило, не плануються адресантом заздалегідь і не залежать від його волі. З точки зору продуцента, такий повтор не несе нової інформації і найчастіше навіть сам факт повтору не усвідомлюється як такий. Значущі повтори реально здійснюються з визначеною прагматичною метою (наприклад, виграти час, привернути увагу, виразити незгоду із співрозмовником, продемонструвати подив чи сумнів, підкреслити головну думку і ін.) [32: 78].

Вони також можуть бути викликані особливостями його фізичного стану.

Використання комунікативно незначущих повторів пов'язане з такими характеристиками мовної особистості комуніканта, як: 1) фізичний стан (дефекти мови, кашель) та незвичайний емоційний стан (шок, переляк, подив тощо). На думку окремих авторів, повтор не є суто лінгвістичною, мовною категорією, а становить особливе психофізичне явище, що здійснюється на двох рівнях – слуховому та візуальному [33: 358]; 2) недостатній рівень володіння мовою спілкування, нерозвиненість комунікативних навичок та вмінь. У цьому відношенні повтор є маркером недбалості чи повільної мови і може трактуватися як непотрібне дублювання або навіть як показник відсутності у мовців необхідних мовних навичок, як технічний прийом оповідача або як характерна ознака невмілого мовця [34: 407]; 3) схильність до вживання повторів як слів-паразитів, хезитацій, ехоїчних слів. Нерідко в усному дискурсі зустрічаються повтори слів – так звані ехоїстичні слова і навіть частини недоказаних слів. Саме їх прийнято називати "словами-паразитами, бур'янами, зайвими словами, неповнозначними частками, *discursive particles*" тощо, незалежно від того, як їх класифікують – з точки зору психологічної чи з точки зору структуризації дискурсу (див. детальніше [35]).

*****

1. Москальчук Г.Г. Структура текста как синергетический процесс. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 296 с.
2. Бекетова О.В. Структурно-семантические та функциональные особенности фигур повтору в аргументативных текстах (на материале немецкой мови): Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.04 / КДЛУ – К., 1998. – 18 с.
3. Дудникова Т.С. Виды повторов в современном французском языке // Преподавание иностранных языков в средней и высшей школе. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. гос. ун-та. – 1969. – ч.2. – С. 243-258
4. Цветкова Т.С. Понятие повтора и его классификация в лингвистической литературе. – Горький: Изд-во Горьк. ун-та. – 1979. – С. 115-151.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139с.
6. Арнольд И.В. О значении сильной позиции в интерпретации художественного текста // Иностр. языки в школе. – 1978. – № 4. – С. 23-31
7. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – М.: Высшая школа, 1988. – 192 с.
8. Кожина М.Н., Данилевская Н.В. О развитии смысловой структуры в научном тексте посредством развернутых вариативных повторов // Принципы функционирования языка в его речевых разновидностях. – Пермь: Изд-во Перм. гос. ун-та. – 1984. – С.123-131.
9. Солганик Г.Я. Стилистика текста. – М.: Наука, 1997. – 256 с.
10. Астафьева И.М. Виды синтаксических повторов, их природа и стилистическое использование: Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.04 / 1-й Моск. гос. пед. ин-т им. М., 1964. – 14 с.
11. Головкина Н.Т. Повтор как стилистическое средство в различных видах и жанрах речи: Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.04 / 1-й Моск. гос. пед. ин-т языков. – М., 1964. – 16 с.
12. Дужик Н.С. Повтор як стилетворчий засіб орнаментальної прози // Мовознавство. – 1994. – №4/5. – С.57-61.
13. Новое в зарубежной лингвистике.–М.: Прогресс, 1978. – Вып. 8. – 479 с.
14. Корбут А.Ю. Повтор как средство структурной организации художественного прозаического текста (элементы симметрии): Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.04 / МГУ. – М., 1995. – 16 с.
15. Тимошук Л.Н. Повтор как лингвистический и структурно-композиционный элемент прозы В. Борхерта: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Львов. гос. ун-т им. И. Франко. – Львов, 1975. – 19 с.
16. Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. Стилистика английского языка. – К.: Вища школа, 1984. – 247 с.
17. Белунова Н.И. Вопрос о повторе в современной лингвистической литературе: Лексико-синтаксический повтор в текстах монологической речи // ЛГПИ им. А.И. Герцена, Л., 1985. – 49 с.–Деп. в ИНИОН АН СССР 23.07.85 № 21721.
18. Змиевская Н.А. Лингвистические особенности дистантного повтора и его роль в организации текста: Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т им. М. Тореца. – М., 1978. – 25 с.

19. Мальцев В.А. Параллелизм, его связи с повтором и роль в организации художественного текста // Романское и германское языкознание. – Минск: Изд-во Минск.гос.пед.ин-та ин.яз. – 1976. – № 6. – С. 128-140.
20. Иванчикова Е.А. Лексический повтор как экспрессивный приём синтаксического распространения // Мысли о современном русском языке. – М.: Просвещение, 1969. – С. 126-139.
21. Летучева В.П. К вопросу о синтаксической функции лексических повторов в сложных трёхчастных конструкциях // Филологические науки. Вопросы синтаксиса русского языка. – Тамбов: Изд-во Тамбовского гос.пед.ин-та и Мичуринского гос.пед.ин-та. – 1973. – С. 34-42.
22. Соколова І.В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах: Автореф. дис...канд.філол.наук: 10.02.04 / ХНУ. – Харків, 2002. – 20 с.
23. Папина А.Ф. Текст: его единицы и глобальные категории. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 368 с.
24. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
25. Miller G.A. Language and Communication. – N.Y., etc., 1963.
26. Чернов Г.В. Основы синхронного перевода. – 256 с.
27. Касевич В.Б. Теория коммуникации и теория языка // Говорящий и слушающий: Языковая личность, текст, проблемы обучения. – СПб: Изд-во СПб ун-та, 2001. – С. 70-75.
28. Степанов Ю.С. Эмиль Бенвенист и лингвистика на пути преобразования // Бенвенист Э. Общая лингвистика. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С. 5-16.
29. Современная американская лингвистика: фундаментальные направления / Под ред. А.А.Кибрика, И.М.Кобозевой, И.А.Секериной. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 480 с.
30. Дорофеев Ю.В. Функциональный подход в современной лингвистике // X Международная конференция по функциональной лингвистике. "Функционирование русского и украинского языка в эпоху глобализации". – Сб.науч.докладов. – Симферополь, 2003. – С. 105-107.
31. Головкина Н.Т. Повтор как стилистическое средство в различных видах и жанрах речи: Автореф. дис...канд.филол.наук: 10.02.04/ 1-й Моск.гос.пед.ин-т языков. – М., 1964. – 16 с.
32. Гизатулин С.Л. Семантическая экономия и избыточность в речи // Филологические науки. – 2001. – № 2. – С.75-84.
33. Клюев Е.В. Речевая коммуникация. – М.: Рипол Классик, 2002. – 320 с.
34. Гак В.Г. Языковые преобразования. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1998. – 768 с.
35. Трубникова Ю.В. Основные направления и проблемы исследования повтора в русских текстах // Текст: структура и функционирование. – Барнаул: Изд-во Барн.ун-та. – 1997. – Вып.2. – С. 130-139.
36. Будагов Р.А. Определяет ли принцип экономии развитие и функционирование языка // Вопросы языкознания. – 1972. – № 1. – С. 17-36.
37. Кодухов В.И. Общее языкознание. – М.: Высшая школа, 1974. – 303 с.
38. Коровкин М.М. Внутритекстовые связи как средство компрессии текста: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.19 / Моск. орд. Друж. нар. гос.лингв.ун-т. – М., 1991. – 25 с.
39. Кобков В.П. Замещение, опущение и совмещение как способы сжатия текста без утери информации // В помощь преподавателям иностран-ных языков. Новосибирск: Наука (Сибирское отделение), 1974. – Вып. 50. – С.49-73.
40. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
41. Иншина М.Н. Прагматический аспект текстообразования // Праг-матика и логика дискурса. – Ижевск: Изд-во Удмуртского гос. ун-та. – 1991. – С. 25-30.
42. Копосов Д.Р. Уровневые повторы языкового знака как "мост от синтагмы к парадигме" // История русского языка: Словообразование и формобразование. – Казань: УНИПРЕСС. – 1997. – С. 154-170.
43. Kanwischer N.G. Repetition blindness: type recognition without token individuation // Cognition. – 1987. – Vol. 27, № 2. – P. 117-143.
44. Скребнев Ю.М. Введение в колоквиалистику. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та. – 1985. – 210 с.
45. Galperin I.R. Stylistics. – М.: Higher school publishing house, 1971. – 343 p.
46. Ігнатенко Л.Ю. Повтор як засіб зміни когнітивного значення вислову // Матеріали міжнародної науково-методичної конференції "Треті Каразінські читання: методика і лінгвістика – на шляху до інтеграції". – Харків: ХНУ, 2003. – С.77-79.
47. Rugg M.D., Doyle M.C., Melan C. An event-related potential study of the effects within- and across-modality word repetition // Language and cognitive process. – 1993. – Vol. 8, № 4. – P. 357-377.
48. Wong J. Repetition in conversation: a look at "first and second sayings" // Research on language and social interaction. – 2000. – Vol. 33, № 4. – P. 407-424.
49. Кузнецова А.И. Сходства и различия в спонтанной речи монолингвов и билингвов: факторы, влияющие на построение связного текста в устной речи // Материалы диалога 2001. – Том 1. – Протвино, 2001. – С. 34-36.

Матеріал надійшов до редакції 10.11.2004 р.

Малиновский Э.Ф. Повтор в тексте в свете новых парадигм.

В статье рассмотрены отдельные аспекты комплексного исследования повторов в свете новых парадигм.

Malinovsky E.F. Repetition in Text in the Light of New Paradigms.

The paper considers certain aspects of the complex investigation of repetitions in the light of new paradigms.